

Martin Kirigin

JE LI NAŠE BOGOSLUŽJE ŽIVO?

Nijemci redovito nastoje biti praktični. O 65. godišnjici života Dr. Bruna Kleinheyera, prelata i sveuč. profesora liturgike u Regensburgu, izdali su god. 1988. zbornik „Lebt unser Gottesdienst? s podnaslovom „Trajna zadaća liturgijske refome“. Napustili su običaj u takvim zbornicima iznositi „pojedinačna pitanja koja su više-manje u slaboj vezi s predmetom“. Trinaest je liturgijskih stručnjaka, koji su većinom i pastoralni radnici, svome kolegi u čast obradilo sasvim konkretne predmete o raznim neuspjesima i nesporazumima suvremene liturgijske obnove i, još više, „one koji bi imali promicati da se liturgija unastoji tako slaviti kako bi se kršćanski život produbljavao i kako bi, potječući iznutra, rasla radost u vjerovanju“.

Prvi je članak napisao R. Kaczynski, sveuč. profesor liturgike u Munchenu, o *obnovi Crkve pomoću liturgije*. Načelu „Ecclesia semper reformanda“ dodaje „liturgija semper reformanda“. Najprije ističe kako bogoslužne čine ne obavlja biskup ili svećenik nego Božji narod pod njihovim vodstvom. Još smo daleko od toga da se ta od nikoga osporavana istina stvarno provodi u svagdašnjem životu. Uz sakrament reda, koji se ne može prenositi na laike, zaboravlja se što sve krst i potvrda traže i omogućuju svakom vjerniku kako da sudjeluje u bogoslužju. Napominje da službena Crkva u tome često zaostaje za praksom pa je tek god. 1958. dozvolila da ženske pjevaju u nekom zboru kod liturgije, iako je to već bio običaj mnogo prije. Stoga se čudi što su novim uređenjem službe čitača i akolita ograničene samo na muške, valjda sa zastarjela gledišta da su to još uvijek „niži redovi“, a znamo da nisu nego crkvene službe koje nisu u izravnoj vezi sa sakramentom svetog reda i što ih ženske već uvelike obavljaju. Zamjera što uvijek nema đakona da navijesti evanđelje ili što i u službenim izvještajima, o slavljenjima kada Papa slavi misu pred toliko i toliko tisuća ljudi, mjesto da se rekne „sa“ stoji „pred“. Osobito žali što se po župama slabo uvodi pjevanje Večernje nedjeljom iako SC 110. to izričito preporučuje. Posebno se tuži što se bogoslužni čini i naročito njihova čitanja tako malo spremaju pa u tome, kao i u manjkavom upućivanju vjernika, vidi jedan od glavnih uzroka za često opadanje broja prisutnih i kod same mise.

Nikoga ne zanima ono što malo ili nikako ne pozna, a u tu svrhu nije bilo dosta u liturgiju uvesti živi jezik. Čudi se što kanon 838 § 2 CZ-a traži da svaki prijevod bilo kojeg liturgijskog teksta mora pregledati Apostolska stolica, kao da ta ima potrebne stručnjake za 343 već odobrena liturgijska jezika. Uz ostalo najviše zamjera što se vjernici tako rijetko pričešćuju hostijama dotične mise, iako se kod samog posvećenja kaže: „Uzmite i jedite od ovoga svi”, a i da se slabo širi pričešćivanje pod obje prilike. Njemačka je Biskupska konferencija to dozvolila manjim skupinama, ako znaju cijeliti taj znak, a i općenito na veće svetkovine svima, osim ako je broj prisutnih previše velik. Spominje kako prihvaćanje živog jezika sa sobom donosi obvezu da se kao u životu tako i u liturgiji on stalno posuvremenjuje i zato su Nijemci već od prošle godine počeli spremati „Misal 2000”). Na kraju potiče da se bogoslužni čini uvijek slave što živi i da se bolje poštuje SC 108, a ne da se u nedjelje uvode slavlja i nakane koje zanemaruju činjenicu da „je nedjelja temelj i jezgra čitave liturgijske godine”.

Sveuč. profesor u Bambergu F. Kohlschein raspravlja o *svjesnom, djelatnom i plodonosnom sudjelovanju* kod svetih obreda. U prvom redu to sudjelovanje povezuje s Pavlovim pojmom „koinonije” (1 Kor 10,16). Sudjelovanje vjernika u liturgiji dugujemo sv. Piju X, nakon kojega je Sabor to učinio misli vodiljom koja kao crvena nit prožima čitavu Konstituciju o svetom bogoslužju i nalazi se u većini njezinih članova. Sabor ne označuje i ne utemeljuje opravdanost takvog sudjelovanja, ali što o njemu misli, vidi se iz desetak pridjeva koje stavlja uz taj svoj zahtjev. To sudjelovanje mora biti: svjesno, puno, zajedničarsko, pobožno, plodno, lako, savršnije, nutarnje i izvanjsko, djelatno (samo ovo 12 puta). Do njega se može doći jedino doličnim pripravljanjem svakog obrednog čina, što ga valja obaviti i s vjernicima. U tu su svrhu sada u svim obredima sastavljene Prethodne napomene. U bilo kojem liturgijskom činu ne smije doći do pretjeranog aktivizma i stoga su uz svaki čin i riječi, najčešće iz Biblije, koje mu daju smisao. Zato je na određenim mjestima toliko preporučena i šutnja, dakako, prožeta razmatranjem u što valja pomalo uvoditi i djecu.

O *trudnom nastojanju oko znakova u liturgiji* piše H. Reifenberg, sveuč. profesor u Mainzu. Započinje anegdotom kako je jednom ponestalo vode pa je svećenik kod „Lavabo” rekao ministrantu: „Ne smeta, ionako je to samo simbolično”. Tako misli tko ne drži na pameti da su u liturgiji svi znakovi realni simboli s pristinim utemeljenjem u stvarnosti. Zbog toga su oni redovito popraćeni riječima. Poznato je kako se svi sakramenti i sakramentali sastoje od riječi i znakova. Kod toga pisac navodi na koji je način to izraženo u mnogim članovima liturgijske Konstitucije i koliko nam liturgijski znakovi svima pomažu da se bogoslužje ne pretvori u prazno „besjedičenje”. Zatim prelazi na pitanje opisivanje kako u našoj liturgiji svih pet čovječjih osjetila dolazi do svojega. Na područje sluha spada glasno izgovaranje riječi i pjevanje nekih tekstova, što je sve tek sa živim jezikom došlo do svoga punog značenja. Kod vida, uz ulaženja (ponegdje i plešući) i iz-

laženja, pisac polaže veliku važnost na polazak vjernika k oltaru, po mogućnosti s nekim darom, i na primanje pričesti. Posebno svečano valja obavljati procesiju na Cvjetnicu, pranje nogu, klanjanje svetom križu i Službu svjetla u vazmenom bdjenju. Kod liturgijskog se događanja više puta nešto pruža ili prima, a i na druge načine dolazi do izražaja ljudski doticaj. U vezi s mirisom je upotreba tamjana i svetih ulja koje bi između ostaloga imalo podsjećati na evanđeoski izvještaj: „I sva se kuća napuni mirisom pomasti” (Iv 12,3). K tome se kod najvažnijeg liturgijskog čina jede i pije pa i to traži pričest pod obje prilike. Sve ovo valja da iz dobre teorije prijeđe u svjesnu praksu s punim doživljavanjem naših najsvetijih i najkorisnijih čina.

Ponešto začuđuje što prelat B. Fischer, vođa Liturgijskog instituta u Trieru, dosta kritički obrađuje „*Red pristupa odraslih u kršćanstvo*”, kod čijeg je sastavljanja on u Rimu sudjelovao i koji se upotrebljava od god. 1972. Prema piscu, kroz ove se godine pokazalo kako se je taj obred, uza sve ogromno bogatstvo njegovih tekstova i uputa ili baš zbog njih, pokazao teško provediv, nepraktičan i da odiše pretjeranim arheologizmom. Uza sve to spominje kako bi ipak bilo uputno u obredu krštenja obnoviti od Hipolita isticano pružanje mlijeka s medom novokrštenicima u znak njihova duhovnog djetinjstva i da su, ušavši u Crkvu (sada zemaljsku a jednom nebesku), postali stanovnici obećane zemlje u kojoj „teče med i mlijeko”.

H.B. Meyer SJ, profesor u Innsbrucku opisuje *slavljenje euharistije na putu ka katoličkoj mnogovrsnosti*. Potanko opisuje kako su izdavani Misal, Lekcionari i ostale knjige u vezi s misom na temelju Konstitucije SC. Naročito u uporabi živog jezika kod mise skoro se je nadišlo ono što je koncil odlučio. Do još većih je razlika došlo kada se je misni obred počeo prilagođavati drugim kulturama, kako se učinilo već god. 1973, prigodom svjetskog euharistijskog kongresa, za australske starosjedioce. God. 1975. taj je proces odlučno zaustavljen, ali se nije moglo spriječiti da se s vremenom javljaju sve jači glasovi kako bi trebalo imati sve više obzira na shvaćanja i tradicije raznih naroda, osobito u Africi i Južnoj Americi. Tako je, više-manje s dozvolom rimskih ureda, kod mise uvedeno mnogo više pjevanja i kretanja, čak i plesno hodanje prema oltaru, kao i potanje spominjanje predaka raznih plemena. Stoga je došlo ne samo do jačeg razlikovanja među pojedinim narodima nego i unutar njih. Dapače ne prestaju ni rasprave da li bi bilo moguće za neke krajeve kod euharistije mjesto kruha i vina dozvoliti njima bliže plodove, a kod Službe riječi uz biblijske tekstove čitati i ponešto od „svetih knjiga” starih naroda. Autor u svim tim nastojanjima, unatoč njihovim opasnostima, ne vidi veliku pogibelj za katoličko jedinstvo, ako mjerodavni krugovi budu imali sluha za opravdane potrebe i želje pojedinih naroda, a vjernici strpljenja s odlukama viših i onda kada im se sve te ne budu činile najboljima. Završava

uvjerenjem: „Sve to nisu znakovi slabosti već jakosti Crkve koja se trudi da u mnogovrsnosti naroda i njihovih darova postane „una catholica” više nego dosada”.

Sve suvremene *reformne korake u liturgiji pokore* navodi Dr. H. Zweck. Potanko opisuje što se o tom sakramentu raspravljalo u pripremama na Sabor i na njemu i kako je došlo do toga da je u Konstituciji o pokori izglasano samo malo riječi (SC 72), a sve drugo prepušteno novom Obredniku. Nije čudno da se je zbog toga moralo na taj novi obred čekati punih deset godina. Najteže je pitanje bilo u vezi s općim odrješenjem, o čemu je mjerodavnu odluku donijela Kongregacija za nauk vjere god. 1972. Na tom je temelju novi Obrednik uveo razne načine slavljenja sakramenta pokore obogativši ga osobito mnogim biblijskim čitanjima i tekstovima za Pokorničko bogoslužje, koje se jako preporučuje kod ispovijedanja većih skupina, po mogućnosti različitih. Skupno odrješenje za više pokornika bez prethodne pojedinačne ispovijedi novi Crkveni zakonik ne dozvoljava ni „samo zbog velikog broja pokornika, kao što može biti na neki veliki blagdan ili prigodom hodočašća” (kan. 961 § 2), jer pretpostavlja da se redovito može naći dovoljan broj ispovjednika.

Passauski je profesor K. Schlemmer obradio sakramenat *bolesničkog pomazanja i pastoralne zadaće u vezi s njim*. Opća je pojava da se suvremeni čovjek, više nego je to prije bio slučaj, boji bolesti a pogotovo smrti. Sadašnje društvo općenito ima sve manje suosjećanja s bolesnima, posebno ako je njihova bolest opasna za druge. Sve je manje slučajeva da se rođenje, bolest i smrt doživljava u obitelji. Slabi se, bolesni i umirući sve više izoliraju od ostalih ljudi. A znamo koliko je pažnje Isus posvećivao bolesnima i koliko ih je čudesno ozdravio. U tu je svrhu ustanovio i poseban sakramenat koji bi morao značiti poseban susret s njime, te takvima donese smirenost i, ako je Božja volja, ozdravljenje. Povijesni pregled pokazuje kako se taj sakramenat različito shvaćao i kako se uglavnom mislilo na ozdravljenje duše pa je i CZ iz god. 1917. predviđao da se „posljednje pomazanje dijeli u smrtnoj opasnosti”. Već prije Sabora je u mnogim krajevima taj nepravilan izraz izmijenjen u „bolesničko pomazanje”. Koncil je ne samo uzakonio taj naziv već i omogućio da se taj sakramenat sve više dijeli starima i slabotima koji nisu teško bolesni. Pisac hvali okupljanje starijih na posebna bogoslužja, ali smatra kako nije pravo taj sakramenat dijeliti onim starim osobama koje se još razmjerno dobro osjećaju, a takvo je i stanovište novog CZ (kan. 1004). Vrlo je važno posjećivati bolesnike i pomagati im da svoje trpljenje pravo shvaćaju i tako se najbolje pripreve na sakramente koji se imaju dijeliti ovim redom: ispovijed, bolesničko pomazanje i euharistijska popudbina.

„Još neriješena pitanja u reformi liturgije posvećenja” iznosi eichsttatski profesor i prelat Th. Maas-Ewerd. Dotičnu je reformu uputio Pio XII. kada je konstitucijom „Sacramentum ordinis” odlučio kako se svi stupnjevi svetog reda podjeljuju polaganjem ruku i posvetnom molitvom a ne predavanjem raznih pred-

meta i znakova, kako su neki mislili. Druge je promjene Sabor prepustio pokoncilskom liturgijskom pravu. No već je na asiškom kongresu god. 1956. indonezijski biskup W. van Bekkum predlagao da se u Crkvi obnovi stalni đakonat i da svi, koji vrše neku liturgijsku službu, prime za to i neko posvećenje. Sabor je obnovio stalni đakonat (LG 29) a nakon dugotrajnih rasprava Pavao VI. je odlukom „*Ministeria quaedam*” god. 1972. dokinuo prvu tonsuru, niže redove i subđakonat. Kao posebne službe zadržane su samo one čitača i akolita. Međutim je uvelike davana dozvola da mogu ženske u liturgiji čitati i pomagati kod dijeljenja svete pričesti, dok im se uskraćuje da i službeno prime službu čitača i akolita. Pisac čak spominje mogućnost da se opet uvede laički stepen podđakonata (kako je već bio u 3. stoljeću i još su ga sačuvali Crkve na Istoku) koji bi bio dostupan i ženskim osobama. Ove bi onda mogle kao podđakonise obavljati sve službe koje nisu pridržane svećeniku ili đakonu. Tu je još i pitanje ministrantica i dozvole da laici smiju propovijedati kod mise, što se je neko vrijeme, barem prešutno, i dozvoljavalo.

Prof. A. Jilek obrađuje „*Pitanja uz sadašnje slavljenje vjenčanja*”. Osvrćući se potanko na prošlost kako se je ovaj sakrament slavio, autor hoće da ga se smatra jednakim s drugim sakramentima. Za usporedbu donosi kako je od početka npr. za ređenje biskupa bila isticana svečana posvetna molitva, a slična se je za vjenčanje nalazila u galijskoj i španjolskoj tradiciji. No prevladalo je mišljenje da je kod ovog sakramenta glavno uzajamno predavanje ženidbenih prava, u čemu se gledalo bit sakramenta, što ga jedan drugome daju mladenci, a svećenik je tu samo kvalificirani svjedok Crkve. Tako naglašeno gledište pretvorilo je nekadašnju vjenčanu posvetnu molitvu, koja je poput drugih imala epiklektički i doksološki značaj, u jednostavnu prosnu molitvu nad mladencima, a i ta je premještena izvan samog obreda, tek nakon Očenaša u misi. Nijemci su je već stavili odmah nakon izražene bračne privole, a autor, uz ostale prijedloge, želi da bi tu posvetnu molitvu svećenik mogao pjevati i to raširenih ruku (kao Predslovlje) i da bi ona sadržavala više životne radosti, kako o tom sakramentu govori čl. 52. pastoralne Konstitucije GS.

„*Liturgijsku godinu razvija i obnavlja uskrsno središte*” – ističe već u naslovu svoje radnje župnik Dr. R. Berger. Kroz zadnja se je stoljeća nedjelja, taj iskonski vazmeni spomen-dan Kristova uskrsnuća i prema tome središta naše vjere i kulta, uvelike zanemarivala. Crkvena je godina i nedjeljom postala godina svetakih blagdana i vrlo se malo nedjeljna misa slavila u zelenom ruhu. Prvi je to počeo ispravljati Pio X. Koncil je još više naglasio važnost okupljanja svega Božjeg naroda da svake nedjelje slavi Kristovu i svoju pobjedu nad grijehom i smrću. Pisac ističe sada pruženu mogućnost da se kod Bđenja, redovito nakon Službe čitanja ali i bez nje, barem neke nedjelje pjevaju odgovarajući hvalospjevi i svečano naviješta evanđelje o Isusovu uskrsnuću, kako ga je doživljavala prva Crkva. I subota, dan između spominjanja Kristove smrti i uskrsnuća, može biti

prikladna priprava na nedjelju. Jedan od razloga zašto je subota odavna posvećena Bl. Dj. Mariji jest i taj što je ona, tada jedina, sretno očekivala uskrsnuće svoga Sina. Nedjeljno je okupljanje vrlo važno, jer nema bogoslužja bez žive zajednice ni žive zajednice bez bogoslužja. Još se mnogo mora raditi na tome da značenje nedjelje kao takve uđe opet u svijest svih kršćana, a time ne pridonose razni drugi sadržaji, često povezani sa skupljanjem milodara, kao npr. negdje „nedjelja sigurnog prometa na cestama”. I pučke pobožnosti ne bi smjele priječiti pravilno shvaćanje nedjelje nego ga promicati i, ako treba, u nj se uključiti.

Benediktinski se profesor A. Haussling pita, *da li je reforma časoslova završena* i najprije opisuje kako je ispravljen početak predloženog čl. 83. Konstitucije SC. Taj s pravom ističe da Krist moli sa svojom Crkvom, ili u svojoj Crkvi, a ne da je ona samo izvana njemu pridružena u slavljenju Oca. Uz to napominje da Crkva već od starine, ne samo u zasebnim molitvama, moli i Krista kao Boga. Autor je mišljenja da časoslov, ako se želi da ga barem djelomice moli sav Božji narod, ne bi smio ostati ovako strogo određen do u tančine već pružati mnogo više slobode da se sastavlja prema sposobnostima i raspoloženjima svake zajednice i pojedinih naroda. U tom mu se smislu sviđa pokušaj s njemačkom molitvenom pjesmaricom „Gotteslob”, a uzor bi mogla i biti benediktinska službena zbirka „Thesaurus Liturgiae horarum monasticae”. Ova dozvoljava raznovrstan raspored časoslova s obzirom na psalme i čitanje te na njihov opseg, čime je napušten dosadašnji zajednički monaški Časoslov.

Regensburški docent K. Kuppers je s člankom: „*Da li je naše bogoslužje sve siromašnije?*” raspravlja o čl. 13. Konstitucije SC. Ovaj se odnosi na pobožne i svete vježbe koje su prije koncila mnogim vjernicima nadomještale aktivno sudjelovanje u liturgiji. S time se nije slagao ni Pio XII, kad je u svojoj enciklici o liturgiji tražio da se sve takve vježbe što bolje usklade s liturgijskim obredima. Koncil je to još više naglasio, jer da one od liturgije „na neki način proizlaze i narod k njoj vode, jer ih ona po svojoj naravi daleko nadvisuje”. Ova je koncilaska izjava i nehotice prouzročila da su se u praksi te pobožnosti počele napuštati, što nije bilo u nakani koncila, kako se to vidi i iz raspravljanja o tom članu. Sada se općenito opaža da je došlo do „misne inflacije”, jer se ponegdje vjernici okupljaju samo na taj najvažniji bogoslužni čin, a tu su i ostali sakramenti i obredi. Pobožne vježbe valja svakako pročistiti, neke kao proživjele možda i napustiti, ali s liturgijom usklađene valja svakako zadržati, osobito one koje preporučuje Sveta stolica ili za svoje područje pojedini biskup.

„*O razvoju i tendencijama crkvene glazbe*” piše Dr. R. Pacik i započinje Bugninijevim sudom da je liturgijsko pjevanje jedan od najdelikatnijih i najmučnijih problema čitave obnove. Poteškoće su pravili i još uvijek prave oni koji su uvjereni da se gregorijanski koral, kojemu i koncil (SC 116) u liturgijskim činima daje prvo mjesto, može pravo pjevati samo s latinskim jezikom. Usto se je često

javljalo i javlja žaljenje za klasičnim misnim djelima velikih majstora, koja su teško spojiva s misli vodiljom cijele Konstitucije o liturgiji, da u njoj mora sudjelovati čitav Božji narod. Sve više prevladava uvjerenje da se o posebnim prilikama zbor može iskazati reproduciranjem velikih djela, ali da bi uvijek svi morali pjevati ili recitirati Vjerovanje i pjevati Svet. Osim toga bi narodu mogla uvijek pripasti prikladna Ulazna pjesma, pjevanje između čitanja i poslije pričesti. Pisac potanko opisuje sve rimske instrukcije i nove knjige za pjevanje što su izašle poslije koncila. Kad govori o načinu kako bi se došlo do toga da narod što više pjeva kod bogoslužnih obreda i njemu se čini da je za Nijemce to pjesmarica „Gotteslob”.

Na kraju Th. Maas-Ewerd, urednik i izdavač Zbornika, odaje da ga je zamislila „Radna zajednica liturgijske znanosti u Bavarskoj”. Svrha mu je da istakne potrebu neprestanog obnavljanja liturgije i da je to njegova trajna zadaća, kako ističe i podnaslov Zbornika. I u osvrtu na pojedine sastavke i ponavlja misao: kao što je Crkva podložna i potrebna reformi tako isto je i njezina liturgija, dakako u njezinim ljudskim sastavinama. Navodi i razne izjave o veličini koncilske reforme, za što hvali posebno Pija XII. i još više Pavla VI, kojega najbolje upućeni Bugnini naziva „realizatorom ove najveće liturgijske reforme u povijesti Crkve. No sve to traži da se na temelju liturgijske teologije, koju valja sve više produbljivati, ide dalje u približavanju puka liturgiji i njezinom prilagođavanju pojedinim narodima. Pisac misli da je već novi njemački Misal pokazao što se može razmjerno lako i dobro učiniti. Završimo našim pitanjem: Isto se može reći i o novom talijanskom izdanju, a kada će se to moći reći i o hrvatskom?

